

GULATING LAGMANNSRETT

DOM

Avsagt: 29.06.2015 i Gulating lagmannsrett,

Saksnr.: 14-115717ASD-GULA/AVD2

Dommere:

Lagdommer	Arne Fanebust
Lagdommer	Rune Voll
Ekstraordinær lagdommer	Ivar Oftedahl

Ankende part	Industri Energi	Advokat Alexander Lindboe
Ankende part	Safe	Advokat Elisabeth Bjelland
Ankemothpart	Stena Drilling AS	Advokat Pål Tangen Advokatfullmektig Therese Sørli Stange Fuglesang
Ankemothpart	Dolphin Drilling AS	Advokat Pål Tangen Advokatfullmektig Therese Sørli Stange Fuglesang
Ankemothpart	Osm Offshore AS	Advokat Pål Tangen Advokatfullmektig Therese Sørli Stange Fuglesang
Ankemothpart	Knutsen Offshore AS	Advokat Pål Tangen Advokatfullmektig Therese Sørli Stange Fuglesang

Ankemospart	Songa Services AS	Advokat Pål Tangen Advokatfullmektig Therese Sørli Stange Fuglesang
Ankemospart	Deep Sea Management AS	Advokat Pål Tangen Advokatfullmektig Therese Sørli Stange Fuglesang
Ankemospart	Archer AS	Advokat Pål Tangen Advokatfullmektig Therese Sørli Stange Fuglesang
Ankemospart	Sodexo Mobile Units AS	Advokat Pål Tangen Advokatfullmektig Therese Sørli Stange Fuglesang
Ankemospart	Transocean Offshore (north Sea) Ltd	Advokat Pål Tangen Advokatfullmektig Therese Sørli Stange Fuglesang
Ankemospart	Odfjell Drilling Management AS	Advokat Pål Tangen Advokatfullmektig Therese Sørli Stange Fuglesang
Ankemospart	Saipem Drilling Norway AS	Advokat Pål Tangen Advokatfullmektig Therese Sørli Stange Fuglesang
Ankemospart	Norsk Offshore Catering AS	Advokat Pål Tangen Advokatfullmektig Therese Sørli Stange Fuglesang
Ankemospart	Saipem S.P.A	Advokat Pål Tangen Advokatfullmektig Therese Sørli Stange Fuglesang
Ankemospart	Ocean Rig North Sea AS	Advokat Pål Tangen Advokatfullmektig Therese Sørli Stange Fuglesang
Ankemospart	Island Offshore Crewing AS	Advokat Pål Tangen Advokatfullmektig Therese Sørli Stange Fuglesang
Ankemospart	Maersk Drilling Norge AS	Advokat Pål Tangen Advokatfullmektig Therese Sørli Stange Fuglesang

Ankemothpart	North Atlantic Crew AS	Advokat Pål Tangen Advokatfullmektig Therese Sørli Stange Fuglesang
Ankemothpart	Island Offshore Subsea Crewing AS	Advokat Pål Tangen Advokatfullmektig Therese Sørli Stange Fuglesang

Innledning

Saken gjelder tvist om beregning av pensjonsgrunnlag under kollektiv pensjonsordning.

Mellom Norges Rederiforbund og Landsorganisasjonen i Norge og Industri Energi er det inngått tariffavtaler for flyttbare offshoreinnretninger og plattformboring på permanent plasserte innretninger på norsk kontinentalsokkel. Videre er det inngått tariffavtaler for ansatte på flyttbare offshoreinnretninger og boring og forpleining på permanent plasserte innretninger på sokkelen mellom Norges Rederiforbund og Sammenslutningen av fagorganiserte i energisektoren. De någjeldende avtaler gjelder fra 1. juni 2014 til 31. mai 2016. I avtalene er arbeidstid og skiftordninger regulert i punkt 3. Her er det også tatt inn definisjoner av arbeidsperiode, skiftarbeid og arbeidsplan. Bestemmelser om lønssystem er tatt inn i punkt 4. For øvrig er overtid, ulempetillegg og nattillegg regulert i avtalene.

Tillitsvalgte i Saipem S.P.A har i 2006 fremmet krav om at alle beregnelige tillegg etter de aktuelle regelverk skal legges inn i beregningsgrunnlaget for de pensjonsordninger som er avtalt for arbeidstakere som går inn under de nevnte avtaler. I denne forbindelse er det presisert at nattillegg skal anses som et slikt beregnelig tillegg. Kravet ble avvist av bedriften og Norges Rederiforbund. Det ble gjentatt av Landsorganisasjonen i 2011 i brev til Maersk Drilling Norge AS, Saipem S.P.A og Odfjell Drilling AS, men igjen avvist. Det har vært tatt opp også av Sammenslutningen av fagorganiserte i energisektoren, forkortet SAFE i 2010 og 2011. Også ved disse anledningene er kravet avvist av arbeidsgiversiden.

Industri Energi har varslet gruppesøksmål med krav om dom for at nattillegget skal tas med i gruppe medlemmenes pensjonsgrunnlag. Varselet er fulgt opp ved stevning til Stavanger tingrett. Tingretten avviste søksmålet, men tingrettens kjennelse ble opphevet av lagmannsretten. Gruppesøksmålet ble deretter fremmet av Stavanger tingrett. Anke fra motpartene ble forkastet ved Gulating lagmannsretts kjennelse av 23. september 2013.

Etter at det nå var klart at saken kunne fremmes som gruppesøksmål, er den behandlet av Stavanger tingrett som har avsagt dom 3. april 2014. Dommen har slik domsslutning:

1. Maersk Drilling Norge AS, Saipem S.P.A., Knutsen Offshore AS, Dolphin Drilling AS, Norsk Offshore Catering AS, Ocean Rig North Sea AS, Odfjell Drilling Management AS, Deep Sea Management AS, OSM Offshore AS, North Atlantic Crew AS, Archer AS, Sodexo Mobile Units AS, Songa Services AS, Stena Drilling AS, Transocean Offshore (North Sea) Ltd, Island Offshore Crewing AS, Island Offshore Subsea Crewing AS og Saipem Drilling Norway AS, alle ved styrets leder, frifinnes.
2. Industri Energi og SAFE betaler en for begge og begge for en sakskostnadene til de saksøkte ved styrets leder med kr. 286 741 - kronertohundreogåttisekstusensjuhundreogførtien -.
3. Oppfyllelsesfristen for punkt 2 er 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.

Om saksforholdet ellers, og hva partene anførte for tingretten, vises til tingrettens dom.

Industri Energi og Sammenslutningen av fagorganiserte i energisektoren (SAFE) har anket dommen idet det anføres å foreligge feil ved tingrettens bevisvurdering og rettsanvendelse. De saksøkte selskaper, i alt 18, har levert anketilsvar med påstand om at anken forkastes.

Ankeforhandling ble holdt i Stavanger tinghus over tre dager fra 2. juni 2015. Her møtte Christopher Birkenes fra Industri Energi og Roy Aleksandersen fra SAFE som representanter for de ankende parter. Fra ankemotpartene møtte Inger Aase fra Transocean Offshore (North Sea) Ltd, Knut Dolmen fra Archer AS og Arild Simonsen fra Dolphin Drilling AS. Aase, Dolmen og Simonsen ga forklaring og det ble avhørt åtte vitner. Ett vitne var nytt for lagmannsretten. For øvrig står saken i det vesentlige i samme stilling som for tingretten, og partenes påstander og påstandsgrunnlagene er i det vesentlige de samme.

Partenes påstander, og påstandsgrunnlagene i hovedtrekk

De ankende parter har lagt ned slik felles påstand for lagmannsretten:

1. Maersk Drilling Norge AS, Saipem SPA, Knutsen Offshore AS, Dolpin Drilling AS, Norsk Offshore Catering AS, Ocean Rig North Sea AS, Odfjell Drilling Management AS, Deep Sea Management AS, OSM Offshore AS, North Atlantic Crew AS, Archer AS, Sodexo Mobile Units AS, Songa Services AS, Stena Drilling AS, Transocean Offshore (North Sea) Ltd, Island Offshore Crewing AS, Island Offshore Subsea Crewing AS og Saipem Drilling Norway AS plikter å ta med nattillegget i gruppemedlemmenes pensjonsgrunnlag fra 28.11.2008.
2. Maersk Drilling Norge AS, Saipem SPA, Knutsen Offshore AS, Dolpin Drilling AS, Norsk Offshore Catering AS, Ocean Rig North Sea AS, Odfjell Drilling Management AS, Deep Sea Management AS, OSM Offshore AS, North Atlantic Crew AS, Archer AS, Sodexo Mobile Units AS, Songa Services AS, Stena Drilling AS, Transocean Offshore (North Sea) Ltd, Island Offshore Crewing AS, Island Offshore Subsea Crewing AS og Saipem Drilling Norway AS plikter å etterbetale for lite innbetalt pensjonspremie for gruppemedlemmene etter påstandens pkt. 1.
3. Industri Energi og SAFE tilkjennes sakskostnader for tingretten og lagmannsretten.

Formålet med nattillegget er å kompensere for ulempene ved å arbeide innenfor en skiftordning der nattarbeid er en del av arbeidsordningen offshore. Etter bevisførselen må det legges til grunn at rundt 80 % av de arbeidstakere som har tarifflønn, oppebærer nattillegg, og at tillegget i gjennomsnitt utgjør mellom 5 % og 9 % av den samlede lønn for den enkelte arbeidstaker. Slik denne side ser det, er nattillegget ikke et midlertidig eller variabelt tillegg, men et fast tillegg som skal tas med ved beregning av pensjonsgrunnlaget.

I rettslig henseende må det tas utgangspunkt i at det er avtalen mellom den enkelte bedrift og pensjonsselskapet som regulerer beregningen av pensjonsgrunnlaget. At det er inngått en rammeavtale mellom Norsk Rederiforbund og at pensjonsordningen er etablert ved tariffavtale, endrer ikke dette. Både pensjonsavtalene og tariffavtalene viser at det er den til enhver tid gjeldende pensjonslovgivning som danner bakgrunnsretten for pensjonsavtalene.

Etter de ankende parter syn følger det av avtalegrunnlaget at nattilleggene skal tas med i pensjonsgrunnlaget. Subsidiært må de tas med i henhold til lovregler som er preseptoriske. Det rettslige utgangspunkt er lov om foretakspensjon § 1-2 bokstav b som må kunne påberopes også av de ankende parter, selv om de ikke er parter i avtalen med forsikringsselskapene. Rt-2011-1611 Sunnmørsposten som ankemotpartene har vist til, er ikke avgjørende her. At bakgrunnsretten må trekkes inn ved avtaletolkingen finner de ankende parter støtte for i LG-2008-113262 Stavanger Aftenblad. Til støtte for sitt syn viser de ellers til avgjørelsene i LB-2011-86979 Follo Boligbyggelag og TOSLO-2004-26554 VG. Videre vises til uttalelser fra Kredittilsynet som er fremlagt i saken, og til at selskapene har basert seg på at nattilleggene regnes med ved beregning av sykepenger. Hensynet til likebehandling taler for at det samme må gjelde ved beregning av pensjonene.

Etter lov om foretakspensjon § 5-4 annet ledd bokstav a kan det fastsettes at varierende eller midlertidige tillegg skal holdes utenfor. Det ligger i dette at *faste* tillegg skal være med i beregningsgrunnlaget for pensjon. De avtaler som er inngått, f.eks. mellom Vital Ytelsespensjon og Odfjell Drilling Management AS i 2009 og Stena Drilling AS og Storebrand Livsforsikring AS i 2010, viser begge til lov om foretakspensjon. De bygger derfor begge på at faste tillegg ikke kan holdes utenfor pensjonsgrunnlaget. Det samme gjelder avtalen av 2012 mellom Deep Sea Management AS og DNB Livsforsikring ASA.

De rammeavtaler som er inngått av Norsk Rederiforbund, er ikke juridisk bindende for partene i saken her. De kan imidlertid ha betydning ved tolking av pensjonsavtalene, og de viser at partene var innforstått med at lovreglene var preseptoriske. Avtalene viser også at pensjonsordningene var forutsatt oppjustert for til enhver tid å være i samsvar med loven.

At den enighetsprotokoll som i sin tid ble underskrevet med Saipem ble trukket tilbake, kan ikke være avgjørende. Det kan heller ikke være avgjørende at selskapene ikke har innberettet nattilleggene. Slik de ankende parter ser det, må det være selskapene som har risikoen for at de ordninger de etablerte, var i samsvar med loven, og det kan ikke være avgjørende om de påføres praktiske problemer eller økte utgifter dersom anken fører fram.

De ankende parter ser det oppsummeringsvis slik at nattilleggene må regnes som "faste" tillegg fordi arbeidsordningen offshore er basert på skift og er obligatorisk for den enkelte arbeidstaker. I realiteten er det tale om et skifttillegg som skal kompensere for ulempene ved å arbeide skift, jf. TOSLO-2004-26554 VG. Nattilleggene skal derfor være med ved beregning av pensjonsgrunnlaget. Etterbetalingskravet er basert på lov om foretakspensjon § 9-2 og regnet fra 28. november 2008. Det er foreldelsesreglene som angir utgangspunktet. Ankemotpartene kan ikke høres med anførselen om passivitetsvirkninger.

Hvis anken ikke fører fram, bør de ankende parter fritas for å betale sakskostnader.

Det vises etter dette til påstand inntatt ovenfor.

Ankemotpartene har lagt ned slik felles påstand for lagmannsretten:

1. Anken forkastes.
2. Ankemotpartene tilkjennes sakens omkostninger for tingretten og lagmannsretten.

I rettslig henseende må utgangspunktet være at det krav som fremmes, springer ut av en tariffavtale. Lagmannsretten må derfor forholde seg til det samme rettskildebilde som Arbeidsretten. De ankende parter har unnlatt å ta tvisten opp i de tvisteløsningsorganer som er etablert for denne type tvister, jf. de uttalelser som foreligger fra Kredittilsynet og som er fremlagt. Saken byr på rettslige utfordringer også fordi den er reist som gruppesøksmål. Lagmannsretten blir med dette invitert til å gi dom for at alle som er med i gruppen, skal ha medregnet sine nattillegg, uavhengig av hvor mye vedkommende har arbeidet om natten.

Pensjonsgrunnlaget er definert som "regulativlønn" i tariffreglene. Dette må leses som månedslønn inklusive feriepengar. De opplysninger som er fremkommet om hvor mye nattilleggene utgjør i gjennomsnitt, må ses i lys av at det er store forskjeller arbeidstakerne imellom. En del av de som arbeider offshore, inngår heller ikke i en rotasjonsordning, og tillegget vil i alle fall for dem representere en midlertidig ordning med store variasjoner.

At tariffreglene tar utgangspunkt i regulativlønn, er ikke tilfeldig. Pensjonsspørsmålet har således vært på agendaen helt siden 1992, og når en av organisasjonene (SAFE) i sin tid tok opp forholdet til nattilleggene, var dette nettopp som et forhandlingsspørsmål. Det man står overfor, er en interessetvist der pensjonsavtalene ikke representerer det eneste rettsgrunnlag. Rammeavtalene må også trekkes inn, som en "bro" mellom tariffavtalen og de enkelte pensjonsavtaler. Dersom pensjonsavtalene skulle være det eneste rettsgrunnlag her, er det viktig å ha klart for seg at det er 18 parter på ankemotpartsiden og at hver av disse har flere pensjonsavtaler som i tilfelle må vurderes av lagmannsretten. At reglene om pensjon springer ut av tariffavtaler er viktig, fordi det er fast praksis i tarifforhold at partene har et bevisst forhold til kostnadene ved de ordninger som avtales. I nærværende tilfelle vil en tolkning i samsvar med de ankende parter syn medføre store kostnader og medføre betydelige praktiske problemer. Det må ha formodningen mot seg at en ordning gående ut på at nattilleggene regnes med kan anses avtalt uten at disse forhold er vurdert.

Det krav som fremmes av de ankende parter, kan ikke føre fram fordi den forståelse som følger av tariffreglene, at det er regulativlønnen som utgjør pensjonsgrunnlaget, er inkorporert i rammeavtalen og de bedriftsvise pensjonsavtaler. Det kan heller ikke utledes individuelle rettigheter av lov om foretakspensjon. Opprinnelig var det således opp til den enkelte bedrift om den ville opprette en pensjonsordning. Senere ble det obligatorisk, og slik at ordningen måtte ligge innenfor visse rammer dersom pensjonsinnskuddene skulle gi skattefritak. Forarbeidene til loven viser imidlertid at den ikke tok sikte på å etablere privatrettslige rettigheter for den enkelte. Dette er fulgt opp i Rt-2011-1611

Sunnmørsposten. LB-2011-86979 Follo Boligbyggelag er ikke avgjørende, siden den er basert på tolking av den aktuelle avtale. De ankende parter kan i det hele ikke kreve nattillegget medregnet etter lov om foretakspensjon, heller ikke etter lovens § 5-4. Variable tillegg, som nattillegget er, kan holdes utenfor etter denne bestemmelsen, slik tilfellet også var etter den tidligere TPES-ordningen, jf. ellers LG-2008-113262 Stavanger Aftenblad.

Det kan ikke kreves endring i den avtale som er inngått mellom bedriften og livselskapet slik de ankende parters påstand hviler på. Lovreglene er også basert på at de ordninger som etableres, skal gjelde for alle, og det er i det hele ingen holdepunkter i loven, forarbeidene eller andre steder som tilsier at nattillegget skal regnes med selv om det er adgang til dette.

De ankende parter kan etter ovenstående ikke basere sitt krav på lovreglene. Kravet kan heller ikke baseres på avtale. Tariffreglene fastsetter plikt til å tegne to pensjonsavtaler, og dette er ivaretatt ved rammeavtalene. Disse er utarbeidet i tett kontakt med rådgivere for å sikre at eventuelle endringer i regelverket blir fulgt opp, men det har ikke vært nødvendig å foreta endringer for midlertidige eller variable tillegg. Disse har alltid vært holdt utenfor. Rt-2003-1657 Braathens kan gi veiledning her, og det fastholdes at avtalene med livselskapene ikke gir den enkelte rettigheter ut over det disse avtalene gir hjemmel for.

Subsidiært, dersom de ankende parter gis medhold i at nattilleggene skal regnes med, kan dette under enhver omstendighet ikke kreves for tiden før søksmålet ble anlagt. Det vises i denne forbindelse til ARD-1986-136. De ankende parter har forholdt seg passive fra 2006 til 2011, og hvis deres oppfatning skal legges til grunn når det gjelder virkningstidspunktet, innebærer dette at dommen blir gitt tilbakevirkende kraft. Dette er det ikke grunnlag for.

Det er ikke grunn til å fritta de ankende parter for omkostningsansvaret.

Etter dette vises til påstand inntatt ovenfor.

Lagmannsrettens bemerkninger

Skiftordninger og nattillegg

Arbeidstidsordningen for de arbeidstakere nærværende sak gjelder, er basert på at driften offshore går helkontinuerlig 365 dager i året. De skiftordninger som gjør dette mulig, er igjen basert på at den enkelte arbeider 50 % dag og 50 % natt. For nattarbeid utbetales et tillegg som i dag er på kr. 75 pr. time. I punkt 7 annet ledd i overenskomstene heter det:

"Tillegget [for nattarbeid] er en kompensasjon for alle ulemper ved denne form for arbeidstidsordning, inklusive nødvendig tid for konferanse mellom arbeidstakerne ved skiftbytte".

Nattillegget utbetales månedlig som lønn når det arbeides om natten. Det er plattformsjefen som attesterer at den enkelte har arbeidet natt og i hvilket omfang, og utbetaling skjer med

utgangspunkt i det materiale som plattformsjefen har attestert. Utbetalingene kan svinge, slik at den enkelte kan få lønn med nattillegg ved én utbetaling og lønn uten nattillegg den neste. Tingretten har lagt til grunn at av de 7 500 arbeidstakere som omfattes av søksmålet her, arbeider 80 % skift med en uke dagarbeid og en uke nattarbeid. Tingretten har ellers tatt utgangspunkt i at nattilleggene kan utgjøre en andel på mellom 5 % og 9 % av den samlede lønn, likevel slik at tallene kan variere. Et lite antall arbeidere kan være fritatt for nattarbeid, og for noen – de som er knyttet til "ressursgruppene" i den enkelte bedrift – vil retten til nattillegg og omfanget av tillegget variere alt etter hvem de arbeider i stedet for.

Under ankeforhandlingen har lagmannsretten hørt forklaringer om hvordan skiftordningene er lagt opp og fungerer, herunder i hvilken grad det blir gjort unntak fra plikten til å arbeide natt i henhold til skiftplan. Selv om nattarbeid er en del av tilsetningsvilkårene for den enkelte, kan det forekomme tilpasninger, men disse rokker ikke ved det helhetsbilde som er beskrevet av tingretten og som fremkommer gjennom prosentanslagene nevnt ovenfor.

Lagmannsretten legger etter dette til grunn det samme faktumbilde som tingretten.

Pensjonsordningene: Tariffavtalen og de første rammeavtaler

Mellom Arbeidsgiverforeningen for Skip og Offshorefartøyer på den ene side og De Samarbeidende organisasjoner og Norsk Olje- og Petrokjemisk Fagforbund og Oljearbeidernes Fellessammenslutning på den andre ble det 7. juli 1992 inngått avtale om pensjonsordningen offshore. Avtalen, som er gjengitt i tingrettens dom (s. 14), lyder slik:

"Det skal innføres en kollektiv tilleggspensjonsordning mellom 60-67 år for ansatte om bord på de mobile installasjonene. Ordningen etableres innenfor en kostnadsramme på 1 % med virkning fra 01.01.93 og trappes opp mot en full 60 % tilleggspensjonsordning over en toårs periode.

Det forutsettes at ordningen etableres mellom ASO og et forsikringsselskap, men at avtalen for øvrig forhandles/tilpasses lokalt.

Det forutsettes at den ansatte ikke har rett til å fortsette i tjeneste utover fylte 62 år."

Etter en anbudsrunde i markedet tok arbeidsgiverforeningen sikte på å etablere en rammeavtale med et forsikringsselskap som rederiene etter hvert kunne slutte seg til. Forslag til vilkår for den tariffestede pensjonsordning som var planlagt, ble sendt de berørte organisasjoner ved brev av 15. april 1993. Her ble pensjonsgrunnlaget definert slik:

"Pensjonsgrunnlaget kan i henhold til skattereglene maksimalt utgjøre lønn inntil 12 ganger folketrygdens grunnbeløp. Det vanligste er at tjenestepensjonen tar utgangspunkt i den faste årlige lønnen. I pensjonstrygden for sjømenn opereres det kun med stillingskategorier og derved gis det heller ikke pensjon for lønnsytelser utover fast lønn.

Pensjonsgrunnlaget vil derfor være 12 ganger fast månedslønn."

Etter et møte og drøftelser i etterkant av dette foreslo Arbeidsgiverforeningen i brev 4. juni 1993 at pensjonsgrunnlaget skulle settes til "fast månedslønn i henhold til lønnstabell". Senere samme år, 29. oktober 1993, ble det inngått en Rammeavtale (I) mellom Norsk Rederiforbund og Arbeidsgiverforeningen for Skip og Offshorefartøyer på den ene side og Gjensidige Livsforsikring på den andre. Medlemsbedriftene ble anbefalt å etablere den tariffestede pensjonsavtalen i Gjensidige for arbeidstakere mellom 60 og 67 år. Gjensidige ville opprette en konsernspolise, likevel slik at rederiene stod fritt til å velge om de ville bli medlem i konsernspolisen eller ha sine egne pensjonsordninger i et annet forsikringsselskap.

Rammeavtalens utkast til minimumsavtale definerer pensjonsgrunnlaget slik:

"Pensjonsgrunnlaget er årlig lønn, samt tillegg som skal være med ifølge forskrifter til 'Regler om private tjenstepensjonsordninger' § 6, begrenset oppad til det til enhver tid høyest tillatte pensjonsgrunnlag etter ovennevnte reglers § 5. Overtidsgodtgjørelse og andre varierende eller midlertidige tillegg medregnes ikke."

Arbeidet med pensjonsordningene offshore ble etter dette videreført i et partssammensatt utvalg som ble opprettet i 1994. Tingretten har redegjort for arbeidet i utvalget, og lagmannsretten har hørt forklaringer om dette under ankeforhandlingen. Lagmannsretten går ikke nærmere inn på utvalgsarbeidet, men viser til tingrettens redegjørelse for så vidt.

I tariffavtalen mellom Norges Rederiforbund og Norsk Olje- og Petrokjemisk Fagforbund ble det inngått en tariffavtale gjeldende fra 1. juli 1998 til 31. mai 2000. I bilag 4 heter det:

"Partene er enige om at pensjonsvilkårene for de ansatte skal forbedres. Da overenskomsten omfatter ansatte med forskjellig pensjonsalder og tilknytning til pensjonsordninger, må man søke å finne løsninger som vil gi omtrent de samme ytelser til alle grupper.

Partene er enige om å iverksette en tjenstepensjonsordning gjeldende fra 67 år. Ordningen skal bestå av en alderspensjon og uførepensjon og utgjøre 60 % av regulativlønn, og med 30 års opptjeningstid for full pensjon. En ny pensjonsordning iverksettes fra 1. juli 1999.

Ansatte på permanent plasserte innretninger skal ha rett til å gå av ved 62 års alder, og med rett til AFP-pensjon beregnet etter de ordinære regler for denne ordningen. For disse ansatte søkes tilknytning til LO/NHO-ordningene for så vidt gjelder AFP og sluttvederlag. NR tilbyr å øke tilleggspensjonen for øvrige ansatte til 60 %.

Partene er enige om at i stedet for å innføre 66 %, skal kostnadene ved den økte tilleggspensjonsordningen fra 60 til 66 % anvendes til en forbedret pensjonsordning for de som fratrer ved fylte 62 år. De ansatte innen avtaleområdet skal sikres en tilleggssystem til AFP eller til sjømannspensjon og tilleggspensjon, som gjør at den som fratrer ved fylte 62 år skal få en totalytelse som minst tilsvare AFP tillagt 1 G, men begrenset oppad til 66 % av regulativlønn. Ordningen innføres fra 1. juli 1998, og skal sikres gjennom et forsikringsselskap.

NR er derfor villig til også å drøfte eventuelle andre endringer etter at det offentlige utvalget har avgitt sin innstilling.

Det nedsettes et partssammensatt utvalg som skal utrede spørsmålene ovenfor."

Etter flere møter i utvalget undertegnet partene en enighetsprotokoll som er datert 14. april 1999. I den avtale som dermed var inngått, er pensjonens størrelse regulert slik i punkt 2:

"Pensjonsytelsen utgjør AFP-pensjon tillagt 1 G beregnet etter de ordinære regler for denne ordningen, men begrenset oppad til 66 % av regulativlønn (Nedenfor omtalt som AFP+1 G). Med hensyn til beregning skiller protokollen mellom ansatte som er omfattet av AFP og ansatte som er omfattet av Sjømannspensjonen."

Med virkning fra 1. juli 1999 inngikk Norges Rederiforbund en Rammeavtale (II) med Storebrand Liv om kollektiv pensjonsforsikring for ansatte i medlemsbedrifter som omfattes av tariffavtalen for flyttbare innretninger samt boring og forpleining på permanent plasserte innretninger på norsk kontinentalsokkel og som er medlem av folketrygden. Når det gjaldt pensjonsgrunnlaget, ble det også i denne rammeavtalen vist til regulativlønnen.

Ny lovgivning, nye rammeavtaler og lokale pensjonsavtaler

Etter at lov 24. mars 2000 om foretakspensjon kom, tilskrev Norges Rederiforbund arbeidstakerorganisasjonene 12. desember 2002 og orienterte om en ny Rammeavtale (III) med Gjensidige NOR Spareforsikring. I avtalen var det gjort endringer på bakgrunn av de lovregler som nå var kommet. Pensjonsgrunnlaget var definert slik i avtalens punkt 7.1:

"Pensjonsgrunnlaget er den fast avtalte måneds-/årslønn fastsatt i den til enhver tid gjeldende tariffavtale. Det skal i denne forbindelse ses bort i fra godtgjørelse for overtid, skattepliktige naturalytelser og utgiftsgodtgjørelser eller andre varierende eller midlertidige tillegg."

Videre skal det ses bort i fra beløp som partene er enige om er kompensasjon og forskudd for variable tillegg, og som avgrenses en gang pr. år."

Norges Rederiforbund har inngått ytterligere en Rammeavtale (IV), med Vital Forsikring ASA. Også her er pensjonsgrunnlaget definert, og det heter om dette i avtalens punkt 8.1:

"Som grunnlag for beregning av pensjonsytelsene (pensjonsgrunnlaget) benyttes den lønn medlemmet mottar fra foretaket og som foretaket oppgir til Vital. Det skal ses bort fra godtgjørelse for overtid, skattepliktige naturalytelser og utgiftsgodtgjørelser eller andre varierende eller midlertidige tillegg."

Med utgangspunkt i de foreliggende rammeavtaler er det inngått bedriftsvis avtaler om tjenstepensjon for medarbeiderne i den enkelte virksomhet. Tingretten har redegjort for en del eksempler på slike avtaler, bl.a. avtalen mellom Gjensidige NOR Skadeforsikring ASA og ankemotparten Saipem S.P.A. Her heter det bl.a. om pensjonsgrunnlaget i punkt 7.1:

"Pensjonsgrunnlaget er den fast avtalte måneds-/årslønn fastsatt i den til enhver tid gjeldende tariffavtale. Det skal i denne sammenheng ses bort i fra godtgjørelse for overtid, skattepliktige naturalytelser og utgiftsgodtgjørelser eller andre varierende eller midlertidige tillegg."

Tingretten har videre vist til den foreliggende pensjonsavtale mellom Vital Forsikring ASA og Odfjell Drilling Management AS. Her er pensjonsgrunnlaget angitt slik i punkt 6.6:

"Som grunnlag for beregning av pensjonsytelsene benyttes medlemmets brutto årslønn – korrigert for deltid – som Vital får oppgitt av foretaket (pensjonsgrunnlaget).

Det skal ses bort fra godtgjørelse for overtid, skattepliktige naturaltelser og utgiftsgodtgjørelser eller andre varierende eller midlertidige tillegg. Det kan likevel ikke ses bort fra faste tillegg."

Som ellers påpekt av tingretten, har flere av de saksøkte foretak, nå ankemotpartene, inngått bedriftsvise pensjonsavtaler utenfor rammeavtalene. Tingretten har vist til én slik avtale, mellom DNB Livsforsikring ASA og Deep Sea Management AS. Det som går igjen i avtalene, slik lagmannsretten forstår det, er at varierende eller midlertidige tillegg ikke skal tas med, men at *faste* tillegg skal regnes med i pensjonsgrunnlaget. Dette gjelder både avtaler opprettet med utgangspunkt i rammeavtalene og avtaler inngått utenfor disse. Det er i tråd med bestemmelsen i lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon § 5-4 annet ledd bokstav a, hvoretter regelverket for den enkelte pensjonsordning kunne fastsette at det skal ses bort fra varierende eller midlertidige tillegg ved beregningen av pensjonsgrunnlaget. I dette må ligge – motsetningsvis – at det ikke kan ses bort fra *faste* tillegg ved beregningen.

Kredittilsynets standpunkt, og senere kommunikasjon mellom partene mv.

I brev datert 20. desember 2001 til livsforsikringselskaper og private pensjonskasser har Kredittilsynet redegjort for Finansdepartementets tolkning av de dagjeldende forskrifter om private pensjonsordninger i henhold til skatteloven og spørsmålet om skifttillegg skal medregnes i pensjonsgrunnlaget. Her vises det til at det etter forskriftene kan ses bort fra overtidsgodtgjøring og andre varierende eller midlertidige tillegg. Om skifttillegg sies det:

"Det avgjørende for om et skifttillegg skal medregnes i pensjonsgrunnlaget er følgelig om tillegget er varierende eller midlertidig eller om tillegget har en mer konstant karakter for arbeidstakeren. Dersom arbeidstakerens alminnelige arbeidstid er basert på en skiftordning og arbeidstakeren ikke har mulighet til å reservere seg mot skiftordningen, taler dette for at skifttillegget har karakter av å være et fast inntektselement. Dersom arbeidstakeren ikke bare periodevis deltar i en skiftordning, men ordningen fremstår som varig over tid vil dette tilsvarende trekke i retning av at skifttillegget ikke kan anses som varierende eller midlertidig.

Heller ikke i lov om foretakspensjon eller i lovens forarbeider nevnes skifttillegg spesielt. Det heter i lovens § 5-4 første ledd at ved beregning av pensjonsytelsene skal som et medlems lønn regnes den lønn som medlemmet mottar fra foretaket. Dette vil i utgangspunktet også inkludere skifttillegg. Av dette følger det at skifttillegg skal inkluderes i pensjonsgrunnlaget når dette er en del av skattepliktig lønn. Annet ledd åpner for å utelate visse inntektselementer gjennom egne bestemmelser i pensjonsregelverket. Hvorvidt skifttillegget kan utelates fra pensjonsgrunnlaget med hjemmel i lovens § 5-4 annet ledd bokstav a vil bero på om skiftordningen og skifttilleggene er varierende eller midlertidige.

Det følger av ovennevnte at faste skifttillegg skal medregnes i pensjonsgrunnlaget. Hvorvidt et skifttillegg er å anse som fast må vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle."

Som påpekt av tingretten, foreligger det en uenighetsprotokoll, datert 26. september 2006 mellom de tillitsvalgte i Saipem S.P.A. og bedriften, foranlediget av at de tillitsvalgte var blitt kjent med brevet fra Kredittilsynet. Etter at tvisten var "løftet opp" undertegnet Norges

Rederiforbund og Industri Energi en protokoll 9. november samme år, hvorefter partene var enige om at bedriften skulle fastsette pensjonsgrunnlaget "i henhold til Kredittilsynets tolkning". Rederiforbundet har senere gått tilbake på dette, bl.a. i brev datert 15. oktober 2007 til Landsorganisasjonen i Norge. I brevet sies det følgende om bakgrunnen for dette:

"[Norges Rederiforbund] er av den oppfatning at protokoll av 9. november 2006 ble inngått på feilaktige premisser. I tvistemøtet ble det bl.a. hevdet at øvrige bedrifter innenfor avtaleområdet innberettet nattillegget som en del av pensjonsgrunnlaget og at Saipem SpA Norwegian Branch var den eneste bedriften som ikke hadde en slik praksis. Da [Industri Energi] i ettertid kunngjorde at en slik protokoll var inngått i Saipem lot ikke reaksjonene fra de øvrige bedriftene vente på seg og påstanden fremsatt i møtet viste seg å være uriktig. Etter hva vi har fått brakt på det rene, er det ingen medlemsbedrifter som følger en slik praksis. Protokollen ble derfor umiddelbart tilbakekalt fra denne side".

Tingretten har bemerket at søksmålet i nærværende sak alene har sin bakgrunn i brevet fra Kredittilsynet. Den viser i denne forbindelse til brev av 21. februar 2011 fra advokat Christopher Hansteen til Saipem S.P.A. Lagmannsretten ser det for sitt vedkommende slik at Kredittilsynets brev ikke kan oppfattes som uttrykk for annet enn at skifttillegg, og tilsvarende nattillegg, skal tas med i pensjonsgrunnlaget dersom de er å anse som *faste*, i motsetning til tillegg som er *variable* eller *midlertidige*. Videre fremgår det av Kredittilsynets brev at det må vurderes konkret om et tillegg som nevnt må anses som fast.

Slik lagmannsretten ser det, er de vurderinger det gis anvisning på her, ikke andre enn de som fulgte av lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon § 5-4 annet ledd bokstav a. Det springende punkt er således om de aktuelle tillegg er *faste* eller *variable*, og dette stiller seg ikke ulikt avhengig av om det drøftes med utgangspunkt i loven eller andre rettsgrunnlag.

Forholdet mellom lov, rammeavtaler, pensjonsavtaler og den enkeltes rettsstilling

Tingretten har drøftet spørsmålet om saksøkerne – nå de ankende parter – kan utlede individuelle rettigheter av lov om foretakspensjon eller reglene i loven generelt. På dette punkt har tingretten fulgt arbeidsgiversidens standpunkt under henvisning til avgjørelsen i Rt-2011-1611. Det er særlig vist til bemerkningene i premiss 43 der det heter om dette:

"[U]tvalget som foreslo denne videreføringen [av de tidligere TPES-reglene] la til grunn at dersom et selskap inngikk en avtale som helt eller delvis er i strid med regelverket, vil dette bare få offentligrettslige konsekvenser, mens forsikringsavtalens gyldighet ikke påvirkes."

Førstvoterende, med tilslutning av de øvrige dommere, konkluderte etter dette (i premiss 44) med at arbeidstakerpartene ikke kunne basere sine krav på et avtalemessig grunnlag dersom en slik løsning skulle følge av loven. Det avgjørende var, slik lagmannsretten forstår det, hvilken løsning *deres* avtaler ga grunnlag for. I nærværende tilfelle er den gjennomløpende problemstilling, slik lagmannsretten ser det, om de omtvistede tillegg skal regnes som *faste* eller *variable*, og om det er avtalerettslig grunnlag for å kreve dem medregnet i pensjonsgrunnlaget som *faste* tillegg. Dette er etter sin art et avtalespørsmål,

jf. til sammenlikning LG-2008-113262 Stavanger Aftenblad. LB-2011-86979 Follo Boligbyggelag som de ankende parter har vist til, er etter lagmannsrettens oppfatning ikke direkte overførbare. Det kan således godt argumenteres for at provisjonslønn representerer et mer sentralt og stabilt lønnselement enn nattilleggene som kommer i tillegg til fastlønn fordi de skal kompensere for ulemper knyttet til nattarbeid for den som utfører slikt arbeid.

TOSLO-2004-26554 VG som det ellers er vist til, kommer lagmannsretten tilbake til.

Er nattilleggene faste eller variable?

Som tidligere nevnt, er arbeidstidsordningen for de arbeidstakere nærværende sak gjelder, basert på helkontinuerlig drift 365 dager i året. Dette nødvendiggjør skiftordninger som er basert på at den enkelte arbeider vekselvis dag og natt. Det er også slik at den enkelte som arbeider offshore, har plikt til å arbeide natt i henhold til skiftordning. Etter det som er fremkommet under ankeforhandlingen, finnes det imidlertid en del variasjoner. Disse reflekteres i de prosentvise anslag lagmannsretten har vært inne på tidligere når det gjelder omfang av nattillegg sett i forhold til den enkeltes samlede lønn. Gitt disse variasjoner er det lagmannsrettens oppfatning at selv med de avtalerettslige utgangspunkter – at arbeidet er basert på skiftordninger som innebærer arbeid både dag og natt og at den enkelte som hovedregel ikke kan reservere seg mot dette – ikke åpenbart at nattillegget er et fast tillegg.

Etter det opplyste blir nattilleggene tatt med som grunnlag for sykepengeberegningen, men ikke ved beregning av pensjonsgrunnlaget. Det foreligger således en fast og konsistent praksis for at denne del av lønnsbetalingene ikke blir innberettet til forsikringsselskapene. Selv om spørsmålet har vært tatt opp som krav i flere sammenhenger, har dette, slik lagmannsretten forstår det, først ved nærværende sak vært basert på at nattilleggene skal tas med fordi det følger av lov eller avtale. Lagmannsretten kan vanskelig oppfatte dette annerledes enn at begge sider har basert seg på at endringer i pensjonsgrunnlaget skulle skje tariffveien. Dette fremstår også som den nærliggende vei å gå: Lønn og pensjon henger sammen, og endringer i beregningen av pensjonsgrunnlaget vil det være naturlig å drøfte i sammenheng med pensjonsvilkårene ellers, innenfor de rammer partene har kunnet enes om under tariffforhandlingene. Selv om den praksis partene har fulgt eller avfunnet seg med, ikke er avgjørende, kan den ha betydning som et moment ved en samlet vurdering.

Omfanget av nattilleggene kan variere fra arbeidstaker til arbeidstaker, slik lagmannsretten har vært inne på tidligere. For de få som er fritatt for nattarbeid kan nattilleggene være lik 0. Gitt den arbeidsordning som de ankende parter som hovedregel er forpliktet til å arbeide innenfor, er det imidlertid lagmannsrettens oppfatning at tilleggene, for de som arbeider natt, er å anse som faste og dermed skal inngå i pensjonsgrunnlaget. Lagmannsretten tiltrer således tingrettens bemerkninger om dette i TOSLO-2004-26654 VG. Det heter der at

"det er regelmessigheita ved ei skiftordning, og ikkje variasjonen i tillegg mellom dei som er med i ordninga, som må vere det mest tungtvegande momentet ved avgjerda av om skifttillegga framstår som faste eller variable. Da den døgnkontinuerlege skiftordninga medlemmene av VGGK går i, framstår som svært fast sett over tid, og retten ikkje kan sjå at tungtvegande argument talar mot å karakterisere skifttillegga som faste, får saksøkarane som er eller har vore fast med i den døgnkontinuerlege skiftordninga etter 1. mai 2001, medhald i at skifttillegg dei mottek og har motteke etter den tid for å arbeide natt, fredag, kveld og laurdag kveld, skal vere med i pensjonsgrunnlaget deira".

I nærværende tilfelle tilfredsstillar nattilleggene de krav som med rimelighet kan stilles til faste tillegg. De fremkommer således som en nødvendig følge av en arbeidstidsordning som er basert på at den enkelte skal arbeide nattskift halvparten av tiden og bare helt unntaksvis kan be seg fritatt for dette. Det er derfor tale om tillegg som ikke kan unntas fra beregningsgrunnlaget i medhold av det avtaleverk de er forankret i, tolket i lys av de lovregler som det nevnte avtaleverk etter sine forutsetninger er ment å være i samsvar med. At partene i lang tid har innrettet seg annerledes og at de ankende parter ikke har tatt de nødvendige skritt for å få avklart tvisten tidligere, endrer ikke dette. Det kan imidlertid ha betydning for spørsmålet om etterberegning. Dette kommer lagmannsretten til nedenfor.

Konklusjon. Virkningstidspunkt

Lagmannsretten er etter ovenstående kommet til at anken fører fram, og de ankende parter gis medhold i at nattillegget tas med i gruppemedlemmenes pensjonsgrunnlag. At en del av de som inngår i gruppesøksmålet er fritatt for å arbeide nattskift, ivaretas ved at de heller ikke har noe nattillegg som skal tas med i gruppesøksmålet. For en del andre kan det nok være spørsmål om nattarbeidet har vært så regelmessig at nattillegget kan anses som "fast". Slik lagmannsretten forstår det, gjelder dette et begrenset antall, og når saken er fremmet som gruppesøksmål, må avgjørelsen styres av det som er den alminnelige arbeidsordning innenfor gruppen. Det ligger i dette at det for enkelte medlemmer av gruppen *kan* ligge uavklarte spørsmål som det imidlertid ligger utenfor rammen av saken her å ta stilling til.

De ankende parter har lagt ned påstand basert på at nattilleggene skal medregnes i den utstrekning de ikke er foreldet. Lagmannsretten finner ikke å kunne etterkomme dette fullt ut. At nattilleggene skal tas med i beregningsgrunnlaget, vil medføre betydelige kostnader for de berørte selskaper, både i form av etterbetaling og løpende utgifter i tiden som kommer. Dette er forhold som ankepartene må forutsettes å ha vært klar over. Under disse omstendigheter må det bebreides dem som passivitet at de ikke har fulgt opp sine rettslige krav tidligere slik at ankemotpartene kunne hatt anledning til å innrette seg etter disse. Hvor langt dette hensynet rekker, kan nok være usikkert, men lagmannsretten er blitt stående ved at skjæringspunktet bør settes til dato for prosessvarselet, altså 15. juni 2011.

Sakskostnader

Etter det resultat lagmannsretten har kommet til, har de ankende parter vunnet saken. Det finnes imidlertid grunn til å fritta ankemotpartene for omkostningsansvaret etter tvisteloven § 20-2 tredje ledd, idet det foreligger tungtveiende grunner som gjør dette rimelig. Det legges i denne forbindelse vekt på at saken har bydd på vanskelige vurderings spørsmål knyttet til de avtale- og lovregler saken knytter seg til, og at avgjørelsen har bydd på tvil.

Sakskostnader tilkjennes derfor ikke, verken for tingrett eller lagmannsrett.

Lagmannsrettens dom er enstemmig.

DOMSSLUTNING

1. Maersk Drilling Norge AS, Saipem SPA, Knutsen Offshore AS, Dolpin Drilling AS, Norsk Offshore Catering AS, Ocean Rig North Sea AS, Odfjell Drilling Management AS, Deep Sea Management AS, OSM Offshore AS, North Atlantic Crew AS, Archer AS, Sodexo Mobile Units AS, Songa Services AS, Stena Drilling AS, Transocean Offshore (North Sea) Ltd, Island Offshore Crewing AS, Island Offshore Subsea Crewing AS og Saipem Drilling Norway AS plikter å ta med nattillegget i gruppemedlemmenes pensjonsgrunnlag med virkning fra 15. juni 2011.
2. Sakskostnader for tingrett og lagmannsrett tilkjennes ikke.

Arne Fanebust

Rune Voll

Ivar Oftedahl

Rettledning om ankeadgangen vedlegges.

Rettledning om ankeadgangen i sivile saker

Reglene i tvisteloven kapitler 29 og 30 om anke til lagmannsretten og Høyesterett regulerer den adgangen partene har til å få avgjørelser overprøvd av høyere domstol. Tvisteloven har noe ulike regler for anke over dommer, anke over kjennelser og anke over beslutninger.

Ankefristen er én måned fra den dagen avgjørelsen ble forkynt eller meddelt, hvis ikke noe annet er uttrykkelig bestemt av retten. Ankefristen avbrytes av rettsferien. Rettsferie er følgende: Rettsferiene varer fra og med siste lørdag før palmesøndag til og med annen påskedag, fra og med 1. juli til og med 15. august og fra og med 24. desember til og med 3. januar, jf domstoloven § 140.

Den som anker må betale behandlingsgebyr. Den domstolen som har avsagt avgjørelsen kan gi nærmere opplysning om størrelsen på gebyret og hvordan det skal betales.

Anke til lagmannsretten over dom i tingretten

Lagmannsretten er ankeinstans for tingrettens avgjørelser. En dom fra tingretten kan ankes på grunn av feil i bedømmelsen av faktiske forhold, rettsanvendelsen, eller den saksbehandlingen som ligger til grunn for avgjørelsen.

Tvisteloven oppstiller visse begrensninger i ankeadgangen. Anke over dom i sak om formuesverdi tas ikke under behandling uten samtykke fra lagmannsretten hvis verdien av ankegjensstanden er under 125 000 kroner. Ved vurderingen av om samtykke skal gis skal det blant annet tas hensyn til sakens karakter, partenes behov for overprøving, og om det synes å være svakheter ved den avgjørelsen som er anket eller ved behandlingen av saken.

I tillegg kan anke – uavhengig av verdien av ankegjensstanden – nektes fremmet når lagmannsretten finner det klart at anken ikke vil føre fram. Slik nekting kan begrenses til enkelte krav eller enkelte ankegrunner.

Anke framsettes ved skriftlig ankeerklæring til den tingretten som har avsagt avgjørelsen. Selvprosederende parter kan inngi anke muntlig ved personlig oppmøte i tingretten. Retten kan tillate at også prosessfullmektiger som ikke er advokater inngir muntlig anke.

I ankeerklæringen skal det særlig påpekes hva som bestrides i den avgjørelsen som ankes, og hva som i tilfelle er ny faktisk eller rettslig begrunnelse eller nye bevis.

Ankeerklæringen skal angi:

4. ankeinstansen
5. navn og adresse på parter, stedfortredere og prosessfullmektiger
6. hvilken avgjørelse som ankes
7. om anken gjelder hele avgjørelsen eller bare deler av den
8. det krav ankesaken gjelder, og en påstand som angir det resultatet den ankende parten krever
9. de feilene som gjøres gjeldende ved den avgjørelsen som ankes
10. den faktiske og rettslige begrunnelse for at det foreligger feil
11. de bevisene som vil bli ført
12. grunnlaget for at retten kan behandle anken dersom det har vært tvil om det
13. den ankende parts syn på den videre behandlingen av anken

Anke over dom avgjøres normalt ved dom etter muntlig forhandling i lagmannsretten. Ankebehandlingen skal konsentreres om de delene av tingrettens avgjørelse som er omtvistet og tvilsomme når saken står for lagmannsretten.

Anke til lagmannsretten over kjennelser og beslutninger i tingretten

Som hovedregel kan en *kjennelse* ankes på grunn av feil i bevisbedømmelsen, rettsanvendelsen eller saksbehandlingen. Men dersom kjennelsen gjelder en saksbehandlingsavgjørelse som etter loven skal treffes etter et skjønn over hensiktsmessig og forsvarlig behandling, kan avgjørelsen for den skjønnsmessige avveiningen bare angripes på det grunnlaget at avgjørelsen er uforsvarlig eller klart urimelig.

En *beslutning* kan bare ankes på det grunnlaget at retten har bygd på en uriktig generell lovforståelse av hvilke avgjørelser retten kan treffe etter den anvendte bestemmelsen, eller på at avgjørelsen er åpenbart uforsvarlig eller urimelig.

Kravene til innholdet i ankeerklæringen er som hovedregel som for anke over dommer.

Etter at tingretten har avgjort saken ved dom, kan tingrettens avgjørelser over saksbehandlingen ikke ankes særskilt. I et slikt tilfelle kan dommen isteden ankes på grunnlag av feil i saksbehandlingen.

Anke over kjennelser og beslutninger settes fram for den tingretten som har avsagt avgjørelsen. Anke over kjennelser og beslutninger avgjøres normalt ved kjennelse etter ren skriftlig behandling i lagmannsretten.

Anke til Høyesterett

Høyesterett er ankeinstans for lagmannsrettens avgjørelser.

Anke til Høyesterett over *dommer* krever alltid samtykke fra Høyesteretts ankeutvalg. Slikt samtykke skal bare gis når anken gjelder spørsmål som har betydning utenfor den foreliggende saken, eller det av andre grunner er særlig viktig å få saken behandlet av Høyesterett. – Anke over dommer avgjøres normalt etter muntlig forhandling.

Høyesteretts ankeutvalg kan nekte å ta til behandling anker over *kjennelser og beslutninger* dersom de ikke reiser spørsmål av betydning utenfor den foreliggende saken, og heller ikke andre hensyn taler for at anken bør prøves, eller den i det vesentlige reiser omfattende bevisspørsmål.

Når en anke over kjennelser og beslutninger i tingretten er avgjort ved kjennelse i lagmannsretten, kan avgjørelsen som hovedregel ikke ankes videre til Høyesterett.

Anke over lagmannsrettens kjennelse og beslutninger avgjøres normalt etter skriftlig behandling i Høyesteretts ankeutvalg.